

Handläggare
Tove Liljas
Kansli- och utredningsavdelningen

Sammanställning av nyheter i vallagen och förslag till fortsatt arbete under 2017

Inledning

Nya vallagen började gälla 1 januari 2015. Ändringarna spänner över stora områden; från stora principiella frågor till små detaljer. Många av ändringarna påverkar kommunernas arbete med val.

På Valmyndigheten pågår ett lagstiftningsprojekt som innefattar en översyn av nuvarande arbete samt arbete kring tillämpning av nya lagen. Ny information och förklaringar kring hur lagen ska tolkas meddelas löpande från Valmyndigheten.

De lagändringar som berör kommunens arbete med val beskrivs i denna sammanställning tillsammans med en bedömning av hur dessa ändringar påverkar valarbetet i Värmdö kommun i stort. Vidare ges förslag på arbetsätt för att leva upp till den nya vallagen samt ett förslag till tidplan för valnämndens och kansliets arbete 2017.

De förändringar som i första hand berör de politiska partierna, bland annat förändringar i mandatfördelning och partiernas förberedelser inför val, beskrivs här inte utförligt. För vidare information om dessa delar hänvisas till www.val.se.

Nyheter i vallagen

Sammanställningen av förändringarna i vallagen är uppdelade i ämnesområdena:

1. Proportionell fördelning av mandat
2. Förhandsanmälan av partier och symboler på valsedlar
3. Förtidsröstning, röstmottagare och utbildning
4. Röstmottagningsställen
5. Valnämndens preliminära rösträkning
6. Övrigt

Hänvisningar ges till vallagen (VL) och regeringsformen (RF)

1. Proportionell fördelning av mandat

Mandatfördelning:

- Första divisorn ändras från 1,4 till 1,2 (3:8 RF och 14:3 VL)
- Återföring av fasta valkretsmandat ifall valresultatet inte skulle bli proportionellt (3:8 RF och 14:4a – 4c VL)

Kommentar:

Valmyndigheten ger ut broschyr om mandatfördelning innan årsskiftet.
Mer om mandatfördelning finns att läsa på www.val.se

Utjämningsmandat och spärr (vid val av kommunfullmäktige)

- Utjämningsmandat i kretsindelad kommun (VL 14:8)
9 av 10 mandat är fasta mandat. 1 av 10 är utjämningsmandat.
- Småpartispärr i kommunval (14:6 VL):
  - 2 % i kommun som inte är valkretsindelad
  - 3 % i kommun som är valkretsindelad

Valkretsindelning:

- Ökad frihet för kommunerna att kretsindela (VL 4:12)
Fler än 36 000 röstberättigade: ”får” indelas
Färre än 36 000 röstberättigade: ska ha ”särskilda skäl” för att indelas
- Riktlinje: minst 13 fasta valkretsmandat (ändrat från 15 stycken)

Kommentar:

Värmdö kommun har sedan valet 2002 varit indelat i två kretsar: Gustavsberg och Ingarö samt Värmdö och Djurö. Indelningen överensstämmer med den tidigare vallagens bestämmelser om att kommuner med över 24 000 röstberättigade skulle ha minst två kretsar.
Inför 2014-års val hade Värmdö kommun 29 800 röstberättigade. Inför valet 2010 låg den siffran på cirka 27 000. I mars 2017 meddelar valmyndigheten ny statistik på antalet röstberättigade.

I och med lagändringen bör kommunfullmäktige ta ställning till kommunens kretsindelning. Beslut om kretsindelning ska tas i fullmäktige senast 31 oktober 2017.

2. Förhandsanmälan av partier och symboler på valsedlar

Anmälan om deltagande i val:

- Tvång för **parti** att anmäla sitt deltagande i valet (3:7 RF och 2:14–19 VL)
- Ett parti måste anmäla sitt deltagande till Valmyndigheten senast 30 dagar före valdagen (2:14–17 VL)
  - Två undantag finns (2:15 VL):

1. Partier som sitter i beslutande församling anses anmälda
  2. Partier som anmält kandidater anses anmält deltagande
- Endast valsedlar för partier som anmält deltagande i valet ska läggas ut på röstmottagningsställen (8:2 VL)
  - Valmyndigheten gör en förväxlingsprövning (2:18 VL) (för att säkerställa att partinamn och/eller partisymboler inte är förväxlande lika)

Krav på samtycke till kandidatur:

- Den som **kandiderar** för ett parti som anmält deltagande ska skriftligen samtycka till kandidaturen för att kunna bli vald (2:20 VL).
- Ett sådant samtycke kan ges senast fredag före valdag.
- Förklaringarna som lämnas in när partier anmäler kandidater anses som ett samtycke.
- Text på valsedlar kommer att kompletteras angående samtycke.
- Det går att skriva till en kandidat som samtyckt på en valsedel för ett parti som inte har anmälda kandidater.
- Valsedlar med namn som inte samtyckt bortses från.

Partisymbol på valsedlar:

- En partibetäckning får innehålla en partisymbol (2:3 VL)
- Partisymbolerna trycks på valsedlarna.
- Symboler som väljare ritar på valsedeln bortses från (13:7 VL)

Preliminär rösträkning:

- Rösträkningarna måste veta vilka partier som anmält deltagande.
- Vid rösträkning i vallokal och hos valnämnden ska valsedlarna för partier som inte anmält deltagande hanteras som ogiltiga. De redovisas som ”ogiltiga röster – ej anmälda partier” och ska läggas i eget omslag (11:2 och 12:3 VL)

Kommentar:

För mer information kring partiernas och kandidaternas föransmälning och samtycke, samt om partsedlar hänvisas till www.val.se

Ändringarna i lagen på dessa områden kommer dock även att påverka arbetet för röstmottagare. Rutiner för hur röstmottagare och väljare ska kunna veta vilka partier som deltar i valet bör sättas. Vidare bör det finnas en plan för hur valadministrationen ska informera om vilka kandidater som har samtyckt.

3. Förtidsröstning, röstmottagare och utbildning**Röstmottagning:**

- Minst två röstmottagare ska vara närvarande vid röstmottagning i röstningslokal för förtidsröstning (3:6 VL)

Kommentar:

Under valet 2014 bemannades förtidsröstningslokalerna i Värmdö kommun med två personer per lokal. Att lokalen kortare stunder (vid toalettbesök, pauser mm) endast var bemannad med en person ansågs godtagbart. Nya vallagen säger uttryckligen att två personer alltid ska vara närvarande, vilket i Värmdös fall innebär att bemanningen i förtidsröstningslokalerna bör öka.

En tolkning av lagen är att det alltid ska vara två personer närvarande när förtidsröster hanteras. Valkansliet bör därför även vara två personer vid transporter av förtidsröster från förtidsröstningslokalerna.

Ambulerande röstmottagare införs och kommunala bud tas bort:

- Den som på grund av sjukdom, ålder och funktionsnedsättning inte själv kan ta sig till ett röstmottagningsställe kan lämna sina valsedlar till ambulerande röstmottagare (7:1 och 3a VL)
- Ska vara två stycken röstmottagare
- Det är obligatoriskt för kommunen
- Kommunala bud tas bort.
- Samma status som en vanlig röstmottagning.

Kommentar:

Vid valet 2014 skickade kommunen kommunala bud på en förutbestämd tid till till boendena Djurhemmet, Skottsovalen och Ljung. Buden fanns även tillgängliga för övriga medborgare när behov uppstod. Efterfrågan var större 2014 än valet 2010. Kommunala bud har utgjorts av ledamöter i valnämnden och medarbetare på valkansliet.

Att den ambulerande röstmottagningen enligt den nya vallagen har samma status som en ”vanlig” röstmottagning innebär bland annat att allt material som ska finnas i en vallokal, så som skärmar, vallag, valsedlar mm, även ska tas med av de ambulerande röstmottagarna. Valmyndigheten har förslag på hur ett ”material-kit” kan se ut.

Valmyndigheten föreslår att den ambulerande röstmottagningen knyts till en specifik förtidsröstningslokal av rapporteringsskäl.

Valnämnden beslutar om ”öppettider” för den ambulerande röstmottagningen. Beslut tas förslagsvis i samband med beslut om förtidsröstningslokalernas öppettider.

Budröstning och hjälp med att göra ordning sin röst

- Hur en röst görs iordning (7:7 VL)
- För varje val ska väljaren själv lägga en valsedel i ett kuvert
- I närvaro av budet och ett vittne lägga valkuverten i ett ytterkuvert.

- På budkuvertet tas adressuppgiften bort (7:8 VL)
- I vallagen framgår att en väljare som behöver hjälp med att göra iordning sin röst får anlita en annan person som hjälper väljaren vid röstningen (7:3 VL). Denne får inte vara budet eller vittnet.

Kommentar:

Skillnaden mellan ambulerande röstmottagare och budrösta är att röstmottagaren har en lagreglerad tystnadsplikt och har rätt att hjälpa en väljare att göra i ordning sin röst.

Instruktioner om hur en budröst ska göras iordning meddelas av valmyndigheten närmare valet.

Ökade krav på utbildning:

- Länsstyrelsen ansvarar för utbildning av valnämnderna (3:2 VL)
- Obligatorisk utbildning av alla röstmottagare (3:5 VL)
- Endast den som har fått sådan utbildning som behövs för uppdraget får förordnas som röstmottagare.

Kommentar:

Vid valet 2014 var ambitionen att utbilda alla röstmottagare i Värmdö kommun. De som inte hade möjlighet att delta på utbildning hos kommunen uppmanades genomföra valmyndighetens webbaserade utbildning och test.

Vallagens nu striktare utbildningskrav tillsammans med ökade bemanningskrav vid förtidsröstning innebär utökade utbildningsinsatser inför valet 2018. Även reserver bör utbildas i händelse av sjukdom/avhopp.

Länsstyrelsen har även tidigare stått för utbildningen av valnämnderna men det är nytt att ansvaret står inskrivet i lagen.

4. Röstmottagningsställen (röstningslokaler för förtidsröstning och vallokaler)**Avgränsningar:**

- Ett röstmottagningsställe ska vara tydligt avgränsat och även i övrigt lämpad för ändamålet så att väljare inte hindras eller störs under röstningen (4:20 och 22 VL)
- Väljaren har rätt till att inte utsättas för politisk propaganda (8:3)
- Det måst vara klart inom vilket område röstmottagarna ska upprätthålla ordning.
- Kommunen bestämmer vilka lokaler som ska användas och att de utformas på ett för ändamålet lämpligt sätt.
- Kommunen kan rådgöra med Länsstyrelsen

Kommentar:

Det är kommunen som gör bedömning av vad som menas med ”tydlig avgränsning” för röstmottagningsstället. Det kan t.ex. handla om stolpar, gardiner, skärmväggar mm.

Vid valen 2014 togs inga riktlinjer gällande avgränsning gentemot politisk propaganda. Partiernas ”valansvarig” har ansvarat för att politisk propaganda inte förekommer i samband med vallokalerna.

Värdeneutrala lokaler:

- En lokal för röstmottagning **ska** inte ha anknytning till en viss politisk sammanslutning
- eller **bör** inte ha sådan anknytning till en viss religiös sammanslutning eller ett visst företag
- som kan påverka väljaren i **samband** med röstningen (4:20 och 22 VL)
- Ambitionen är att undvika att röstmottagning anordnas i sådana lokaler som präglas av sin anknytning till en viss organisation på ett sådant sätt att kopplingen skulle kunna inverka på väljarens ställningstagande att gå och rösta eller påverkar väljaren vid röstning.
- Inget hinder att använda lokaler som tillhör en annan huvudman.
- Köpcentrum OK.
- Kravet på god tillgänglighet (se stycke längre ned) ges företräde.

Kommentar:

I Värmdö kommun har bland annat församlingshem används som vallokal. I syfte att säkerställa att lagen uppfylls bör kommunen gå igenom och göra en bedömning av de vallokaler som används vid senaste valet. Ska nya lokaler lokaliseras bör detta göras i god tid innan val.

I enlighet med vallagen ska vallokaler bedömas efter prioritetsordning:

1. Ej politisk anknytning
2. Tillgänglighet
3. Värdeneutralitet

Tillgänglighet och säkerhet:

- Alla röstmottagningsställen ska vara tillgängliga (inga undantag ges från länsstyrelsen)
- Röstmottagarna får ta emot väljarens valkuvert utanför röstmottagningsstället, om det kan ske under betryggande former (8:7a VL)
- Säker förvaring av valmaterial (10:7 VL)

Kommentar:

Vallokaler bör bedömas utifrån beskrivningen i kommentaren ovan. Valmyndigheten ger förslag på hur tillgänglighet kan bedömas. Vilka tillgänglighetsfaktorer som ska vara gällande/prioriterade bör diskuteras. Synpunkter kan till exempel inhämtas från Rådet för funktionshinderfrågor.

Gällande den nya bestämmelsen om att röstmottagarna får ta emot väljarens valkuvert utanför röstmottagningsstället är detta ett utökat mandat. Tidigare har röstmottagarna på valdagen haft denna möjlighet, den nya skrivelsen innebär alltså att även röstmottagarna vid förtidsröstning har denna möjlighet.

Säker förvaring av valmaterial innebär att avgivna röster, röstlängder mm ska hållas avskilt och inlåst. Denna bestämmelse kom redan mellan EP-val och RKL-val 2014. Rutiner togs fram 2014 för att uppfylla detta.

Öppettider

- Minimikrav: En röstningslokal ska vara öppen varje dag under förtidsröstningsperioden. På valdagen ska en förtidsröstningslokal vara öppen under samma tid som vallokalerna är öppna (4:23 VL).
- Vid omval ska en röstmottagningslokal finnas öppen i varje kommun (4:23 VL)

Kommentar:

Minimikraven för öppettider uppfylldes i Värmdö kommun redan under valen 2014. På valdagen för EP-valet fanns möjlighet att förtidsrösta i kommunhuset och i Runda huset. Vid RKL-valet samma år togs möjligheten att förtidsrösta i Runda huset på valdagen bort, och endast kommunhuset hölls öppet. Anledningen var att röstmottagarna upplevde att flertalet valde att förtidsrösta i runda huset istället för att gå till sin vallokal i Musikens hus.

Vid omval någonstans i landet ska en röstmottagningslokal finnas öppen i varje kommun. Kommunerna bestämmer själva öppettider vid omval. Förslagsvis tar valnämnden ställning till denna fråga redan när öppettider för ordinarie val beslutas.

5. Valnämndens preliminära rösträkning**”Onsdagsräkningen”:**

- Den preliminära rösträkningen (onsdagsräkningen) får fortsätta även på torsdagen efter valdagen (12:1 VL)
- Skyldighet att lämna över omslag för val som räknats färdigt (på onsdagen) (12:7 VL)
- Säkerhet i valförfarandet för valmaterial vid avbrott (12:8 VL)

Kommentar:

Bakgrunden till den nya bestämmelsen är att förtidsröstningen ökar och att onsdagsräkningen därmed blivit mer omfattande med mycket sena sluttider i vissa kommuner. Förändringen ska öka rättssäkerheten.

Vid schemaläggning för onsdagsräkning bör höjd tas för att eventuell tjänstgöring även torsdag.

Slutlig rösträkning hos länsstyrelsen:

- Valsedel för parti som inte anmält sitt deltagande: ogiltig (13:7 1:a st p 3 VL)
- Kandidatnamn som inte samtyckt: obefintlig (13:8 1:a st p 4 VL)
- Partinamn som väljaren ritat till på valsedeln: bortses från symbolen (13:7 sista st VL)

6. Övrigt

- Anmälan om deltagande i val får överklagas (15:3 och 6 VL)
- Möjlighet att hålla EP-val i april (1:3 VL)
- Informationsutbyte vid EP-val (2:11, 11a och 12 VL)
- Valbarhet till Europaparlamentet (1:5 VL)
- Utredningen ”Snabbare omval och förstärkt valhemlighet”.

Kommentar:

Att anmälan om deltagande i val kan överklagas bör tas med i beräkningen i samband med att rutiner för hur röstmottagare och väljare ska kunna veta vilka partier som deltar i valet sätts.

Val till Europaparlamentet hålls i regel i juni. Om Europeiska unionens råd i ett särskilt fall beslutar det, kan valet i stället hållas april, maj eller juli valåret.

2015 års vallagsutredning har under hösten 2016 lämnat in betänkandet ”Snabbare omval och förstärkt valhemlighet”. Utredningen ger förslag på hur omvalsprocesser kan snabbas på samt föreslår att valsedlar ska placeras innanför valbåset i syfte att förstärka valhemligheten. Utredningen är ute på remiss fram till januari 2017 och beslut i riksdagen väntas någon gång under 2017. Tanken är att de nya reglerna ska gälla vid valet 2018. Utfallet, främst gällande placering av valsedlar, påverkar kommunens valprocess. Kansliet bevakar frågan och återkopplar till nämnden.

Förslag till fortsatt arbete 2017

Inför RKL-valet 2018 och med hänvisning till ovan beskrivning av ändringar i vallagen föreslås följande utredningar/ärenden skrivas fram av kansliet under 2017:

Förslag till distriktsindelning

Underlag för förslag till beslut: Valmyndighetens statistik över antalet röstberättigade per valområde, valkrets och valdistrikt samt förväntat bostadsbyggande och inflytt fram till val. Valmyndigheten levereras statistik i början av mars 2017.

Ett valdistrikt ska innehålla 1000-2000 röstberättigade och ett par distrikt i Gustavsberg låg inför 2014 års val nära 2000 röstberättigade.

Kommunfullmäktiges förslag till distriktsindelning ska vara länsstyrelsen tillhanda i november 2017. Valnämndens förslag till distriktsindelning bör därmed tas innan sommaren. Om valnämnden ska besluta om inriktning för hur eventuella distrikt ska delas bör ärendet tas upp i nämnden i början av 2017.

Förslag till kretsindelning

Ändringar i vallagen kräver att kommunfullmäktige tar ställning och motiverar val av antalet kretsar. Fullmäktiges beslut ska tas senast 31 oktober. Valnämndens förslag till distriktsindelning bör därmed tas innan sommaren.

Bemanningsstrategi

Ändringar i vallagen innebär att vi behöver öka bemanningen till valet 2018 jämfört med tidigare val. En strategi för rekrytering av röstmottagare bör sättas. Om valnämnden ska besluta om riktlinjer för bemanningsstrategi inför kansliets framtagning av förslag bör beslut om detta tas innan sommaren.

Översyn av vallokaler

Ändringar i vallagen innebär högre ställda krav på att vallokalerna är 1: politiskt obundna, 2: tillgängliga, 3: värdeneutrala. En genomgång av befintliga och planerade lokaler bör genomföras med dessa kriterier som grund. Vidare förefaller det möjligt att antalet distrikt kommer att öka och att ytterligare lokaler därmed kan behöva lokaliseras i syfte att rymma distrikten. Vilka tillgänglighetsfaktorer som ska vara gällande/prioriterade bör diskuteras av nämnden. Vägledning kan till exempel inhämtas från Rådet för funktionshinderfrågor.

Förslag till tidplan 2017

Baserat på ovanstående förslås följande tidplan/kalender för valnämnden och kansliet under 2017:

2017	Aktivitet
Februari (förslagsvis torsdag 23/2)	Valnämnden sammanträder <ul style="list-style-type: none"> - Genomgång förändringar i vallagen - Eventuellt inriktningsbeslut valdistriktsindelning - Eventuellt inriktningsbeslut Översyn av vallokaler
1a veckan i mars	Statistik över röstberättigade meddelas från Valmyndigheten
Mars - maj	Kansliet utreder:

	<ul style="list-style-type: none"> - Förslag till valdistriktsindelning - Förslag till valkretsindelning - Förslag till översyn av vallokaler - Förslag till arvoden för valförrättare
Maj (förslagsvis tisdag 23/5)	Valnämnden sammanträder: <ul style="list-style-type: none"> - Beslut om valkretsindelning - Beslut om genomförande av översyn av vallokaler - Beslut om valkretsindelning - Beslut om arvoden till valförrättare - Eventuellt inriktningsbeslut bemanningsstrategi
Augusti/september	Valdistriktsindelning och valkretsindelning upp i kommunstyrelsen
20 september	Rådet för funktionshinderfrågor sammanträder <ul style="list-style-type: none"> - Vid behov tas frågan om tillgänglighet i vallokaler upp här.
September/oktober	Valdistriktsindelning och valkretsindelning upp i kommunfullmäktige.
31 oktober	Sista dag för fullmäktige att besluta om ändrad valkretsindelning.
Oktober	Kansliet utreder: <ul style="list-style-type: none"> - Förslag till bemanningsstrategi
November	Valnämnden sammanträder: <ul style="list-style-type: none"> - Lägesrapport - Beslut om bemanningsstrategi - Beslut om riktlinjer gällande politisk propaganda vid vallokaler?
1 december	Sista dag för länsstyrelsen att besluta om kommunfullmäktiges förslag om ändrad indelning av valdistrikt.

Sammanställt av
Tove Liljas
Kansli- och utredningsavdelningen